

8.Y Dref

Tref Bermo dros y blynyddoedd

Ers cyfeiriadau cynnar at y Bermo fel anheddiad, yn y 1500au, mae'r dref wedi tyfu o ran maint a phoblogaeth. Mae llawer o'r adeiladau hyn yn dal i sefyll, ond mae rhai wedi'u dymchwel a rhai newydd wedi'u hadeiladu yn eu lle.

Y Sgwâr a Ffordd y Traeth

Northfield Hall, Belle View a Glan y Werydd 1865

Mae'r llun uchod yn dangos Northfield Hall (chwith pellaf), Belle View (wedi'i orchuddio ag eiddew) a Glan y Werydd (dde) yn ôl yn 1865. Mae'r llun wedi'i dynnu o fan a fyddai bellach yn rhywle ar Ffordd y Traeth. Y goeden a welir ar y dde yw lle saif Tal y Don heddiw. Nid yw'r siopau a'r cartrefi ar Ffordd y Traeth wedi'u hadeiladu eto.

Daw'r llun nesaf o leoliad tebyg tua 1870. Erbyn hyn roedd Gwesty'r Richmond wedi'i adeiladu (chwith) a saif Tal y Don i'r dde o Glan y Werydd.

Y Sgwâr tua 1870 gyda Gwesty Richmond (chwith), Belle View, Glan y Werydd a Gwesty Tal y Don.

Erbyn 1898 roedd Ffordd y Traeth wedi newid yn aruthrol ac mae'n debycach i sut mae'n edrych heddiw. Bellach mae ganddo wyneb ffordd a phalmentydd. Gallwch weld Glan y Werydd ar ddiwedd y stryd. Erbyn hyn roedd Capel Siloam wedi'i ailadeiladu ac mae i'w weld ar y chwith tua hanner ffordd i fyny. Roedd Eglwys Crist hefyd wedi'i adeiladu a gellir dod o hyd iddi ar y dde ym mhen draw'r stryd.

Ffordd y Traeth, yn edrych tuag at Y Sgwâr 1898

R. Powell and Son, Beach Road 1922

Siop R Powell a'i Fab yn gwerthu ffrwythau, llysiau a blodau. Trwy gyd-ddigwyddiad mae'r siop hon yn gwerthu blodau heddiw.

'Hamer Butchers', Plynlimon House, Ffordd y Traeth

Cangen yw hon o gigyddion teuluol Llanidloes. Sefydlodd Hamer enw da, eang am ei gig oen Pumlumon. Daeth, trwy apwyntiad Brenhinol, yn gludwr cig i Dywysog Cymru, y Frenhines Fictoria ac aelodau dilynol o'r Teulu Brenhinol. Roedd y diweddar Terry Jones, cyd-sylfaenydd Monty Python's Flying Circus, a aned ym Mae Colwyn ac a fu'n byw yn ddiweddarach yn Llanidloes, yn ffan mawr o Hamer's Butchers. Dywedodd unwaith mewn cyfweiliad gyda'r Western Mail, papur newydd cenedlaethol Cymru, ei fod am gael ei gladdu mewn pastai porc Hamer!

Y Stryd Fawr

Cors y Gedol

Saif Gwesty Cors y Gedol a godwyd yng nghanol y 18fed ganrif yng nghanol y dref. Fe'i hagorwyd fel tafarn yn 1775 a'r tafarnwr cyntaf oedd Mrs Lowry Lewis.

Gwesty Cors y Gedol 1859

Yn 1869 perchennog Cors y Gedol oedd John Robert Davies. Cafodd y gwesty ei ailadeiladu a'i ymestyn fel y gwelir yn y llun nesaf.

Gwesty Cors y Gedol 1872

Heddiw mae'n adeilad rhestredig Gradd 2, yn gartref i siop/siopau ar y llawr gwaelod a llety preswyl preifat ar y lloriau uchaf.

Y Mews

Adeiladwyd y Mews (ar ochr chwith y llun hwn) tua 1872 ac roedd yn sefyll ar draws y stryd fawr i Westy Cors y Gedol a drws nesaf i Eglwys Crist. Roedd hwn yn adeilad masnachol mawr a gafodd ei ddymchwel ym 1973. Fe'i disodlwyd gan adeilad masnachol unllawr wedi'i adeiladu o frics a fyddai'n gartref i Woolworth nes iddynt ddod i ben yn 2008. Heddiw saif Siop y Ffatri ar y safle.

Y Mews 1885

Compton Stores, Y Mews 1913

Dymchwel y Mews 1973

Woolworth yn cael ei adeiladu ym 1973

Pen y Grisïau

Un o adeiladau cynharaf y stryd fawr yw Pen y Grisïau. Mae Pen y Grisïau yn adeilad rhestredig Gradd 2 ac fe'i codwyd ar ddiwedd y 1700au. Credir ei fod yn wreiddiol yn cynnwys 3 annedd annibynnol, un uwchben y llall. Heddiw mae wedi'i rannu'n eiddo masnachol ar lefel stryd gyda phreswylfa breifat uwchben.

Pen y Grisïau 1890

Pen y Grisiau 1957

I'r chwith o Ben y Grisiau yn yr adeilad mawreddog Glanglasfor. Roedd yr adeilad yn gartref i'r Cambrian Establishment, sef Groser a Dillad a redir gan Morris a'i Fab.

Hysbyseb Sefydliad Cambrian 1904

Sefydliad a Staff Cambrian 1910

Tŷ Verdun

Roedd yr eiddo ar ddiwedd y stryd fawr, sy'n cael ei adnabod fel Tŷ Verdun, yn arfer bod yn gartref i gangen o'r de, gogledd Cymru Westminster Bank Ltd ynghyd â swyddfa bost y dref a'r gyfnewidfa ffôn.

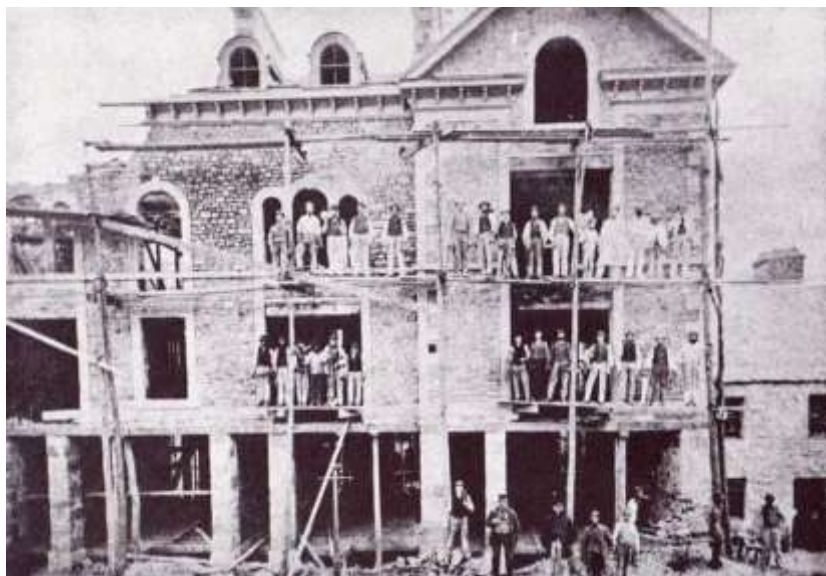

Tŷ Verdun 1914

Stryd yr Eglwys

Ael y Don

Mae Ael y Don yn adeilad mawr amlwg ar Stryd yr Eglwys. Fe'i adeiladwyd ym 1871 at ddefnydd masnachol. Mae'n deras cymesurol mawreddog. Heddiw mae'n gartref i gymysgedd o breswylfeydd preifat, siopau a'r hyn a elwir heddiw yn Westy Tilman. Mae Gwesty'r Tilman wedi'i enwi ar ôl yr Uwchgapten Harold William "Bill" Tilman, mynyddwr a fforiwr o Loegr a oedd yn byw yn y Bermo yn y 60au a'r 70au.

Ael y Don 1871

Stryd yr Eglwys gydag Ael y Don ar y dde 1872

Crown Stores 2 a 3 Ael y Don 1900

Stryd yr Eglwys yn edrych tua'r gogledd 1881

Stryd yr Eglwys yn edrych tua'r gogledd 1914

Mae'r Last Inn yn dyddio'n ôl i'r 15fed ganrif ac arferai fod yn gartref i gryddion cyn dod yn dafarn. Erbyn hyn mae Tŷ Preswyl Tŷ Coch a'r Last Inn bellach wedi'u cyfuno i greu'r dafarn a welir heddiw. Mae craig noeth y brynau yn rhan o wal gefn fewnol y Last Inn. Mae dŵr ffynnon ffres yn rhedeg i lawr y graig hon ac yn ffurfio pwll y tu mewn i'r dafarn.

The Last Inn 1903

Tŷ Preswyl Tŷ Coch, drws nesaf i'r Last Inn

Y Ffordd Dyrpeg

Mae'r Ffordd Dyrpeg yn mynd i'r gogledd allan o'r Bermo i gyfeiriad Llanaber. Mae'r llun hwn yn dangos y Tollidy gyda Teras Handlith y tu ôl iddo.

Y Ffordd Dyrpeg 1874

Saif y Tollidy lle saif Kings Crescent a St Tudwal heddiw. Roedd gan bron bob tref a phentref Dollidy. Byddent yn casglu tollau i'r pwrpas o atgyweirio a chynnal y ffordd lle safai'r tollidy.

Y Ffordd Dyrpeg gyda Kings Crescent wedi'i chwblhau'n rhannol a'r Tollidy yn dal yn ei lle 1894

Rhoddodd Deddf Priffyrdd 1862 derfyn ar dalu tollau ar y mwyafrif o ffyrdd. Caewyd y Tollidy ar y Ffordd Dyrpeg ym 1888.

Y Ffordd Dyrpeg 1913

Cafodd y Tolldy ei ddymchwel yn y pen draw a gwnaed lle ar gyfer Kings Crescent a St Tudwal, a chwblhawyd yr olaf ym 1905.

Marine Parade

Wrth i dwristiaeth ffynnu ar ddiwedd y 1800au a dechrau'r 1900au cynyddodd yr angen am fwy o lety. Un datblygiad o'r fath oedd Marine Parade. Roedd hwn yn un o brosiectau mwyaf uchelgeisiol y Bermo ac roedd o adeiladwaith cymesur.

Hysbyseb 1889

Gwesty'r Marine 1896

Marine Parade yn cael ei adeiladu 1878, wedi'i dynnu o'r traeth cyn adeiladu'r promenâd.

Marine Parade, o'r traeth , wedi'i gwblhau , tua 1910

Datblygiad arall ar Marine Parade oedd adeilad y Pafiliwn. Adeiladwyd hwn ym 1904 ac roedd yn gartref i siopau, gan gynnwys siop esgidiau, asiant newyddion, bwyty a sinema. Cafodd ei ddymchwel yn y 1970au ar ôl cael ei ystyried yn anniwel a chafodd adeilad brics mwy modern ei adeiladu yn ei le gan gynnwys arcêd difyrion.

Adeiladu'r Pafiliwn 1904

Y Pafiliwn 1906

Er bod tref y Bermo wedi tyfu a newid dros y blynyddoedd ers iddi gael ei chrybwyll gyntaf fel anheddiad, mae llawer o'r adeiladau hyn yn dal i fodoli, hyd yn oed os yw eu defnydd wedi newid. Maent yn dal yn adnabyddadwy heddiw. Os ydych chi eisiau cael teimlad o sut oedd y Bermo rai canrifoedd yn ôl, ewch am dro o amgylch lonydd a grisiau'r hen Bermo, a adnabyddir yn lleol fel Y Graig, a gadewch i'ch dychymyg grwydro.